VALORIFICAREA FONDULUI DE ARHITECTURĂ GOTICĂ CIVILĂ DIN SIBIU

Arh. HERMANN FABINI

Evidenţierea fondului istoric al unei zone prin restaurare, adaptare funcţională şi valorificare a elementelor de interes urbanistic, în vederea repunerii în circuitul urban a unor construcţii sau ansambluri, importante sub aspectul informaţiei istorice şi al expresivităţii estetice, presupune o cunoaştere detaliată a zonei respective. Studiul de faţă reprezintă o primă încercare de a depista construcţii civile din perioada goticului în centrul oraşului Sibiu — este vorba de o suprafaţă de forma unui pătrat cu latura de cca 500 m, care cuprinde pieţele Republicii, 6 Martie, Griviţei, Aurarilor şi străzile: Bălcescu (parţial), Magheru, Avram Iancu, 1 Mai (parţial), Turnului, Faurului, Karl Marx ş.a. — şi de a atrage atenţia asupra unor edificii şi ansambluri semnificative, din această perioadă, care în viitor, ar putea face obiectul unor proiecte de restaurare sau asanare. Stabilirea unei anumite ordini valorice sub aspectul oportunităţii restaurării unor monumente din zona studiată se poate realiza numai ţinînd seama de următoarele criterii:

a) valoarea substanţei arhitecturale păstrate, privită din punct de vedere al informaţiei istorice, al calităţii estetice şi al posibilităţilor de folosire funcţională;

b) gradul de păstrare al elementelor caracteristice unui anumit stil — în cazul nostru cel gotic;

c) valoarea adăugirilor sau transformărilor ulterioare.

Din analiza monumentelor din zonă, conform criteriilor enumerate mai sus, se poate deduce un coeficient care să indice, desigur cu un anumit grad de aproximaţie, rezultat mai ales din posibilităţile limitate de cercetare în condiţiile de folosinţă actuală a monumentelor, oportunitatea unor intervenţii de restaurare. Pentru stabilirea valorii arhitecturale s-a pornit de la două situaţii extreme: 1) situaţia actuală reală, care nu cuprinde elemente de incertitudine; 2) o situaţie ipotetică: configuraţia zonei respective la sfîrşitul perioadei gotice (intervalul 1525—1550). Folosirea acestei ipoteze de lucru s-a dovedit necesară pentru aprecierea valorii de ansamblu a diferitelor construcţii. Ea a permis totodată o adîncire a cunoaşterii arhitecturii gotice din Sibiul medieval. Astfel, a apărut posibilitatea stabilirii unor analogii între construcţii sau elemente arhitecturale dispersate, putîndu-se interpreta o serie de detalii lipsite astăzi de cadrul lor iniţial. Considerăm că o confruntare între aspectul actual al unui monument şi imaginea sa ipotetică la un moment dat al evoluţiei sale, este de natură să permită aprecierea posibilităţilor de valorificare a acestui monument, cercetarea ştiinţifică devenind astfel un factor esenţial pentru proiectul de restaurare, asanare şi de urbanism.

La elaborarea ipotezei de lucru mai sus-amintite, ipoteză care îşi găseşte expresia grafică în reconstituirea — într-o, vedere aeriană, axonometrică — din partea de nord-vest a zonei studiate (fig. 1), au fost folosite mai ales patru surse de informaţii:

a) planuri şi reprezentări vechi ale oraşului,

b) elemente iconografice contemporane perioadei studiate,

c) documente,

d) cercetarea în detaliu a construcţiilor din zona respectivă şi a unora din restul oraşului.

a) Pentru construirea axonometriei s-a folosit planul oraşului la scara 1 : 720 din anul 1875[1]. Alte planuri, care au ajutat la elucidarea unor situaţii sînt cele din colecţia de acuarele Böbel[2], planul oraşului executat în 1699 de Morando Visconti[3], planurile oraşului din 1751[4] şi 1845[5]. Din reprezentările vechi folosite se remarcă îndeosebi acuarele şi picturi în ulei executate la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea de pictori ca Neuhauser, Krabs, Zutter, Böbel ş.a. Multe dintre aceste reprezentări se disting printr-o extraordinară fidelitate în redarea detaliilor arhitecturale existente la acea dată. De la jumătatea secolului al XIX-lea încoace, pot fi consultate colecţii de fotografii care redau situaţia clădirilor înaintea unor transformări survenite la sfîrşitul secolului trecut şi în prima jumătate a secolului XX. În afară de colecţia Secţiei de istorie a Muzeului Brukenthal, există în Sibiu unele colecţii particulare foarte interesante (Engbert). Puţinele reprezentări de arhitectură din secolele XVI—XVII şi de la începutul secolului al XVIII-lea sînt totuşi de natură să îmbogăţească substanţial informaţiile noastre despre arhitectura medievală din Sibiu. Sînt de menţionat aici în primul rînd vedutele oraşului, cele mai cunoscute fiind cele din 1688[5], 1699[7] şi 1767[8]. Importante pentru studiul unor monumente sau ansambluri s-au dovedit unele schiţe efectuate pentru ilustrarea unor cărţi sau redarea unor evenimente istorice. E de ajuns să amintim aici de reprezentarea decapitării comitelui săsesc Johann Sachs von Harteneck din 1703[9] sau de schiţa Primăriei Vechi din manuscrisul lui Soterius, *Cibinium*, din 1728[10].

b) În ceea ce priveşte elementele iconografice contemporane perioadei studiate, este de menţionat că informaţiile obţinute din studiul acestora nu au fost concludente în sensul îmbogăţirii cunoştinţelor noastre despre Sibiul vechi.

---

[1] *Plan von Hermannstadt 1875. Lith. bei F.A.R. Krabs*, grav. F. I. Dimitrovits. (Colecţia autorului).

[2] Johann Böbel, *Die Stadttore Hermannstadts*, Manuscris şi colecţie de acuarele reprezentînd vechile fortificaţii ale Sibiului, demolate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea; se găseşte în Biblioteca Brukenthal din Sibiu.

[3] Morando Visconti, *Mappa della Transilvania e Provintie contigue nella qualesi vedan li confini dell'Ongaria, e li Campam am ti fatti dall' Armate Cesaree in queste ultime guere. Dedicata ale'Aug. Regia Maesta di Gioseppe Prima Re de Romani, ed'Ongaria da Gis. Morando Visconti sup. Ingeguiere per S.M. Ces. in Transilvania. In Hermannstadt An. 1699.* Planul şi veduta oraşului pe planşa nr. 12.

[4] *Plan von der Haupt-Hermannstadt in Siebenbürgen, Verifiziert Ano 751*, editat în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde". Neue Folge, vol. XXIX/2, Ed. Franz Michaelis, Sibiu, 1900, în completarea articolului lui D. Reissenberger, *Uber die ehemaligen Befestigungen von Hermannstadt.*

[5] *Plan der siebenbürgisch-sächsischen Hauptstadt Hermannstadt samt den Vorstädten, Anno 1845.* Colecţia de hărţi a Bibliotecii Brukenthal (2.XII.2) din Sibiu.

[6] Georg Krekwitz, *Totius principatus Transylvaniae acurrata descriptio*, Editat la Nürnberg şi Frankfurt, 1688.

[7] Morando Visconti, vezi nota 3.

[8] Wirsing, *Vue de Hermannstadt Ville capitale de Transilvanie, etc.* Nueremberg chez Wirsing Graveur.

[9] În colecţia de istorie a Muzeului Brukenthal — Sibiu.

[10] În Biblioteca Brukenthal — Sibiu.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Reconstrucţia teoretică a centrului oraşului Sibiu la sfîrşitul perioadei gotice. Vedere dinspre nord-vest.

Fig. 2. Vedere din turnul bisericii evanghelice spre est: la stînga Casa Artelor, în faţă şirul de case dintre pieţele Griviţa şi 6 Martie, în spate casele cu arcade din timpul Renaşterii din piaţa 6 Martie, în dreapta Turnul Sfatului cu acoperişul din 1826.

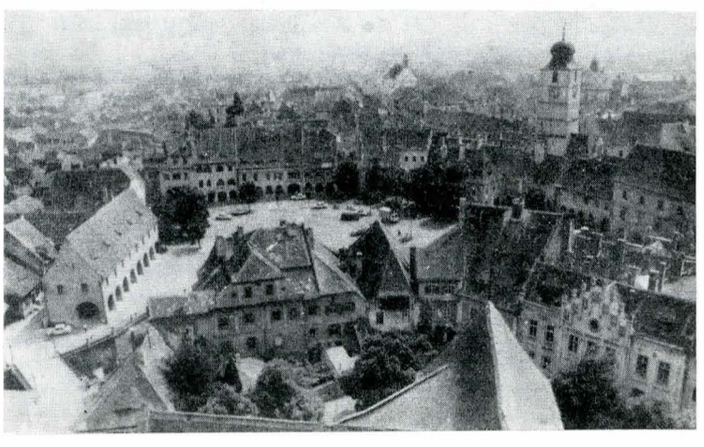

În afară de două reprezentări ale Sibiului, una dintr-o frescă din capela Sf. Iacob, actualmente distrusă, iar cealaltă din Cronica lui Sebastian Münster[11], nu cunoaştem alte reprezentări din secolul al XV-lea sau de la începutul secolului al XVI-lea ale oraşului. În general studiul unor reprezentări arhitecturale de pe altare din perioada goticului tîrziu (de menţionat panouri de la altarele din Mediaş[12], Biertan[13], Sebeş, Tîrnava[14], Feldioara, şi de la unele din străinătate:

[11] Sebastian Münster, *Cosmographie, das ist Beschreibung aller Länder* etc. editat la Basel de Sebastian Henricpetri, 1548.

[12] Otto Folberth, *Gotik in Siebenbürgen, Der Meister des Mediascher Altars und seine Zeit*, Ed. Anton Schroll, Viena-München, 1973.

[13] Harald Krasser, *Zur siebenbürgischen Nachfolge des Schottenmeisters, Die Birthälmer Altartafeln*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege", 1973, XXVII, Heft 3/4, p. 109—121.

[14] H. Fabini, *Die älteste Darstellung von Mediasch*, în Otto Folberth, *op. cit.*, p. 123—125.

https://biblioteca-digitala.ro

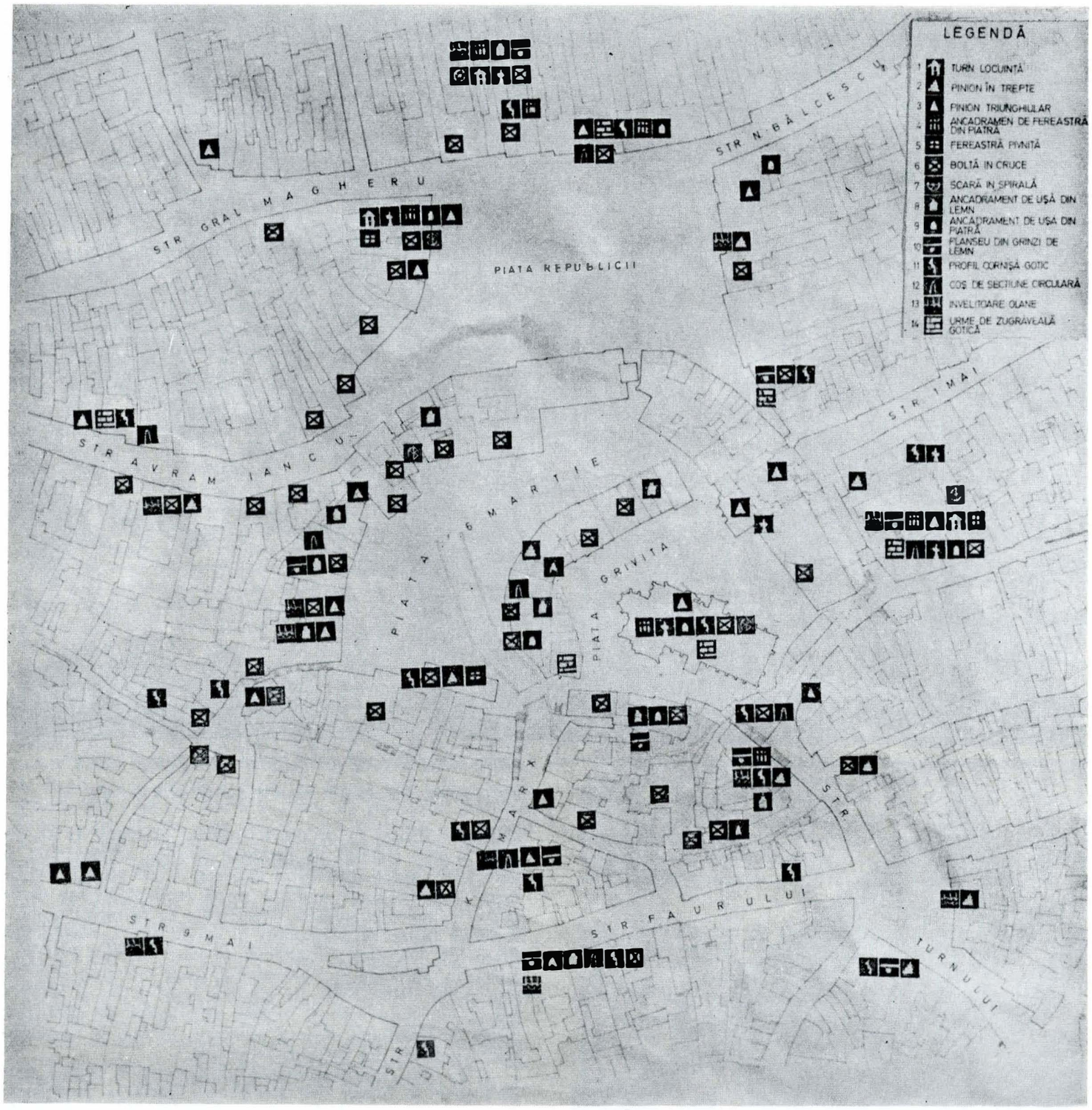

Fig. 3. Cartarea pe planul din 1875 a elementelor gotice depistate în cursul ultimilor ani.

altarul mănăstirii Schottenstift din Viena[15], precum și altare din atelierele Pleydenwurf și Wohlgemut din Nürnberg[16] și al unor ilustrații din cărți, gravuri și acuarele apărute la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea (*Cronica lumii* de Hartmann Schedel[17], lucrarea lui Sebastian Münster, lucrări de Dürer, Schongauer ș.a.) au permis completarea cunoștințelor despre această perioadă, în sensul că, pornind de la aceste reprezentări s-a putut studia cadrul complex al formelor de viață urbană la sfîrșitul Evului Me-

Fig. 4. Pinion în trepte din podul casei din str. 1 Mai nr. 4.

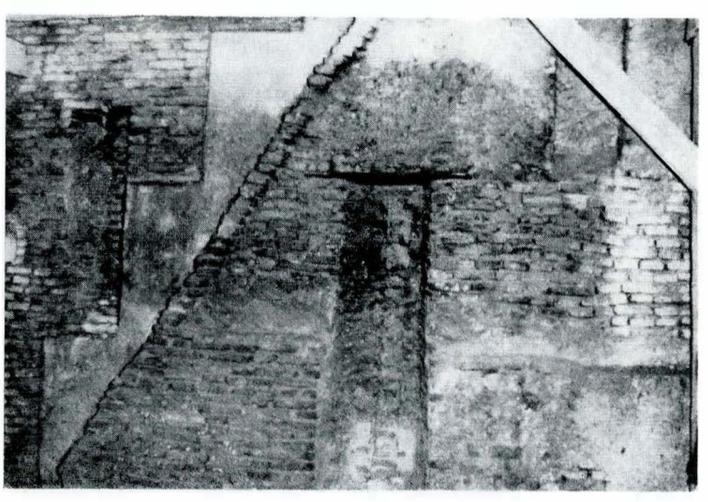

[15] Walter Brauneis, *Beitrag zur mittelalterlichen Topographie der Stadt Wien*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege", 1973, XXVII, Heft, 3/4, p. 121—131.

[16] Johannes Viebig, *Die Lorenzkirche in Nürnberg*, Ed. Karl Robert Langewiesche Nachfolger, Nürnberg, 1971, p. 47, 59, 62 și 64.

[17] Hartmann Schedel, *Cronica lumii*, editată la Nürnberg, 1483, Colecția de incunabule a Muzeului Brukenthal.

https://biblioteca-digitala.ro

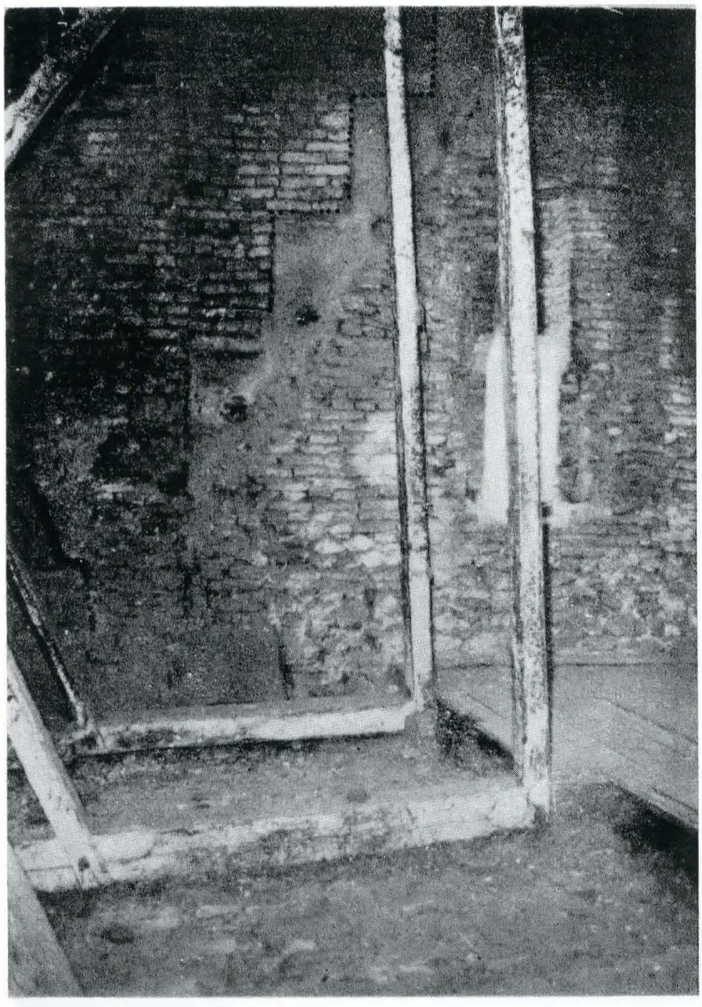

8

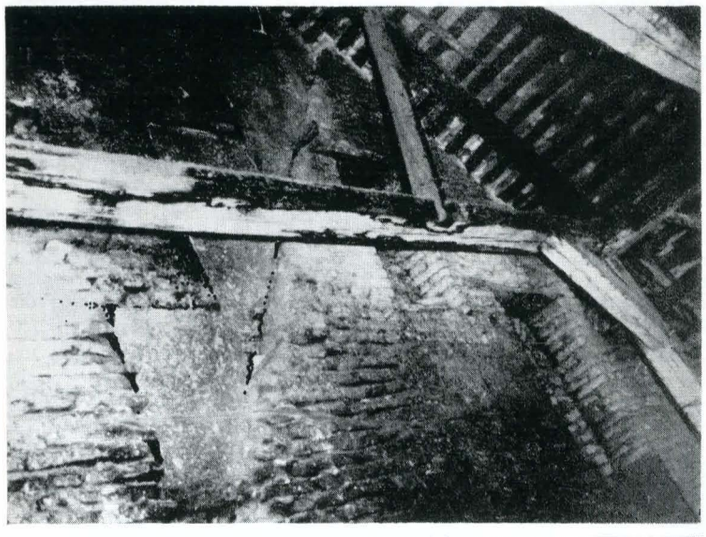

9

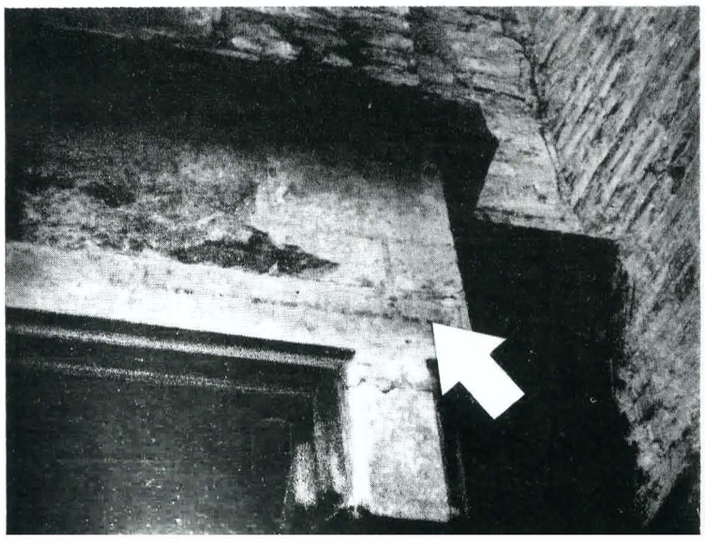

10

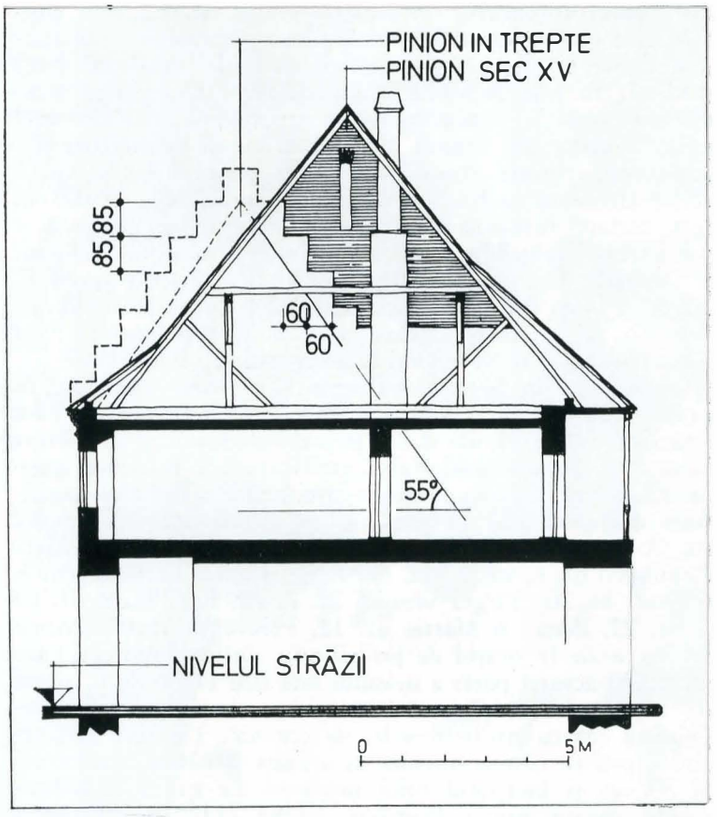

11

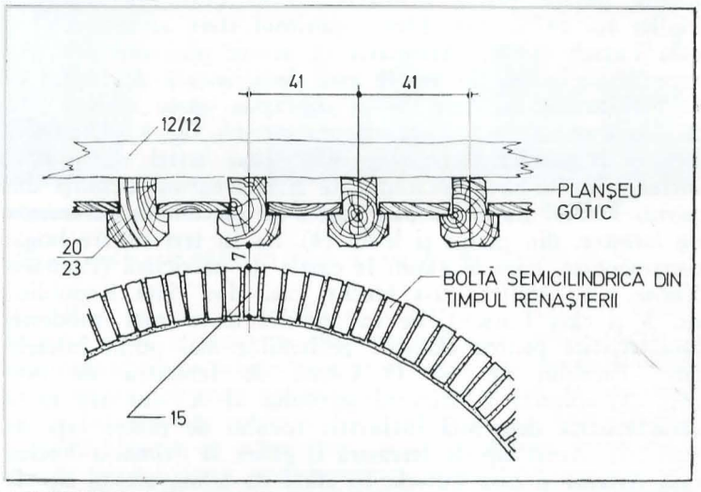

12

13

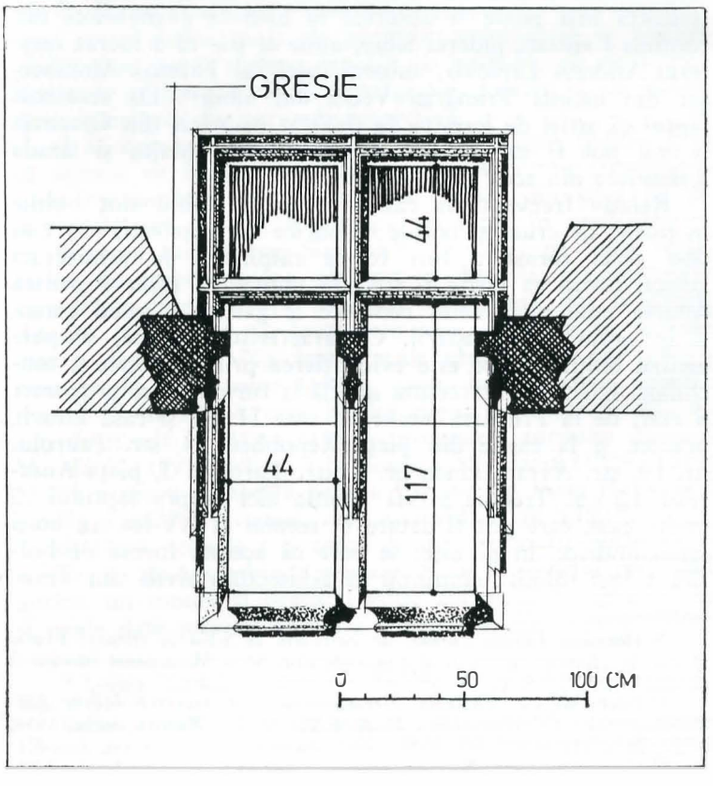

https://biblioteca-digitala.ro

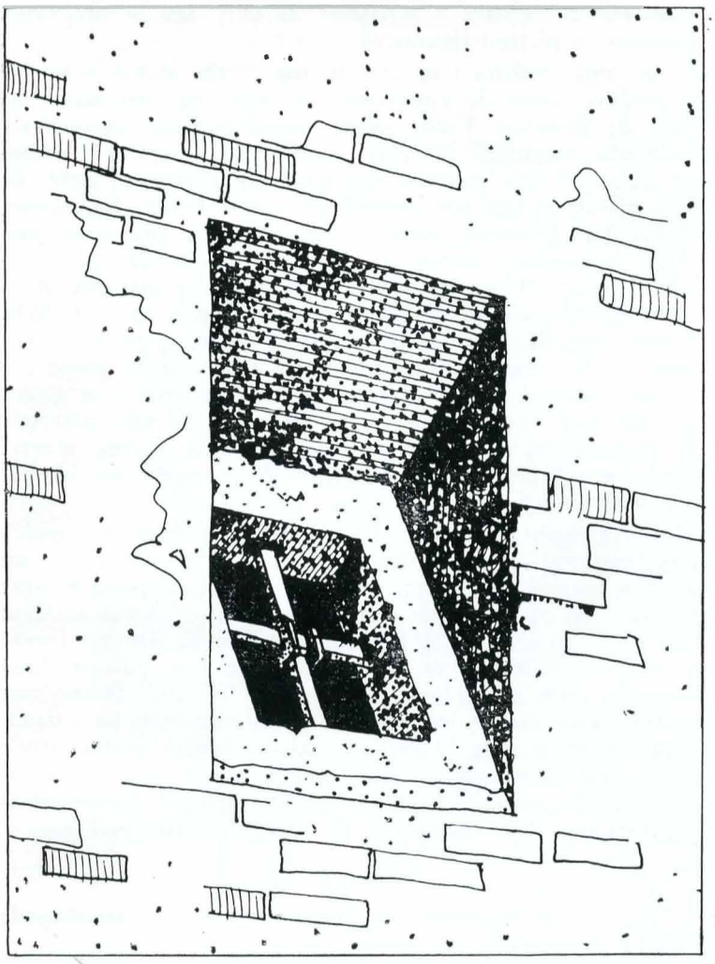

14

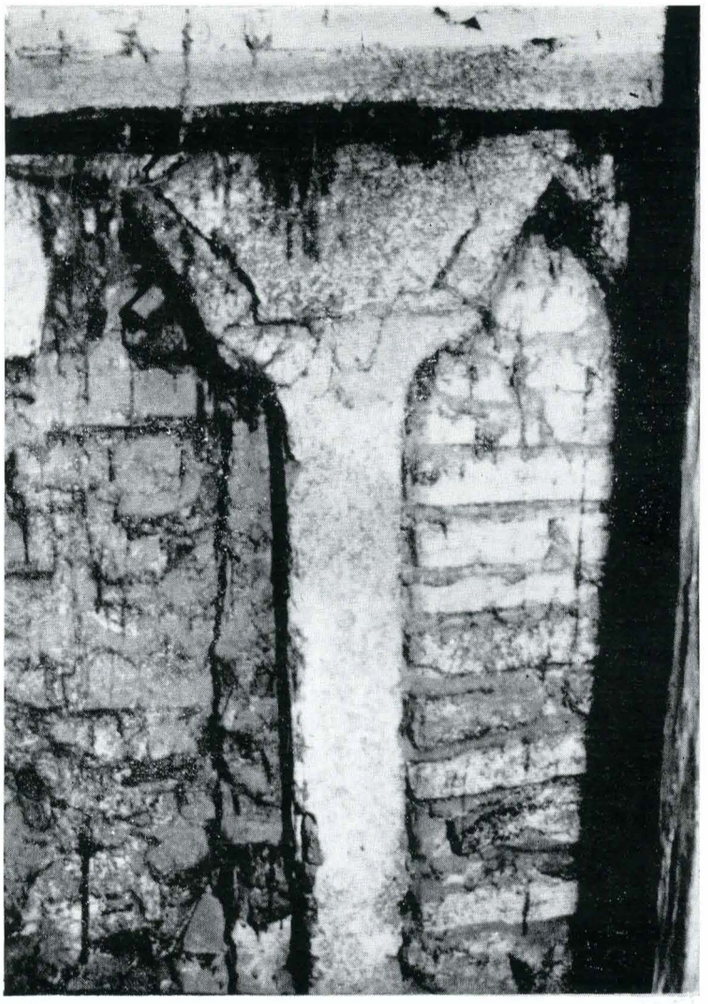

16 17

Fig. 8. Pinion în trepte din str. Avram Iancu nr. 16.

Fig. 9. Pinion în trepte în podul casei din str. Turnului nr. 6.

Fig. 10. Urme de zugrăveală de asize pe tencuială la turnul locuință de la Primăria Veche.

Fig. 11. Secție prin casa din str. Turnului nr. 6.

Fig. 12. Detaliu de planșeu peste etajul I al casei din str. Octombrie Roșu nr. 1.

Fig. 13. Ancadrament de fereastră din piatră de la corpul Altenberger din incinta Primăriei Vechi.

Fig. 14. Ancadrament de fereastră din piatră de la fosta capelă a casei Lutsch, Piața Republicii nr. 13.

Fig. 15. Ancadrament de ușă din lemn din pivnița casei din Piața 6 Martie nr. 25.

Fig. 16. Fereastră biforă din podul casei din str. Turnului nr. 6.

Fig. 17. Ușă gotică din podul casei din Piața 6 Martie nr. 12.

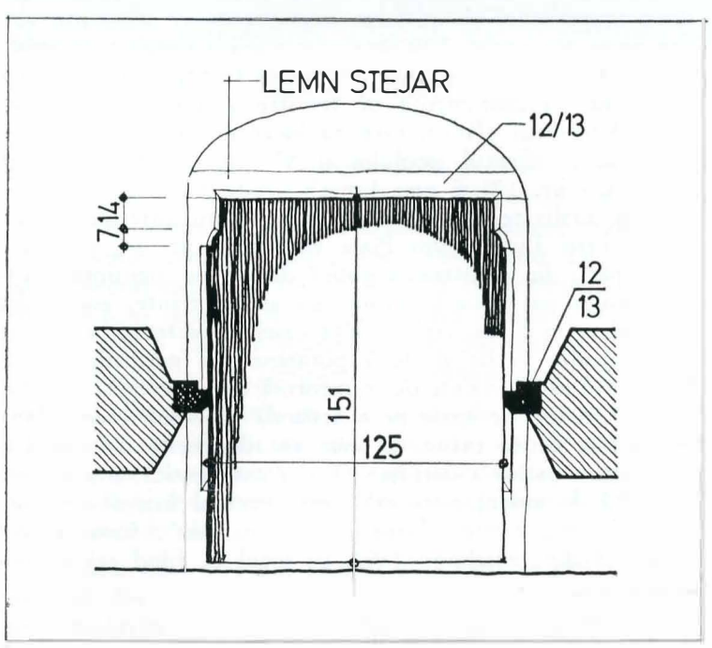

15

https://biblioteca-digitala.ro

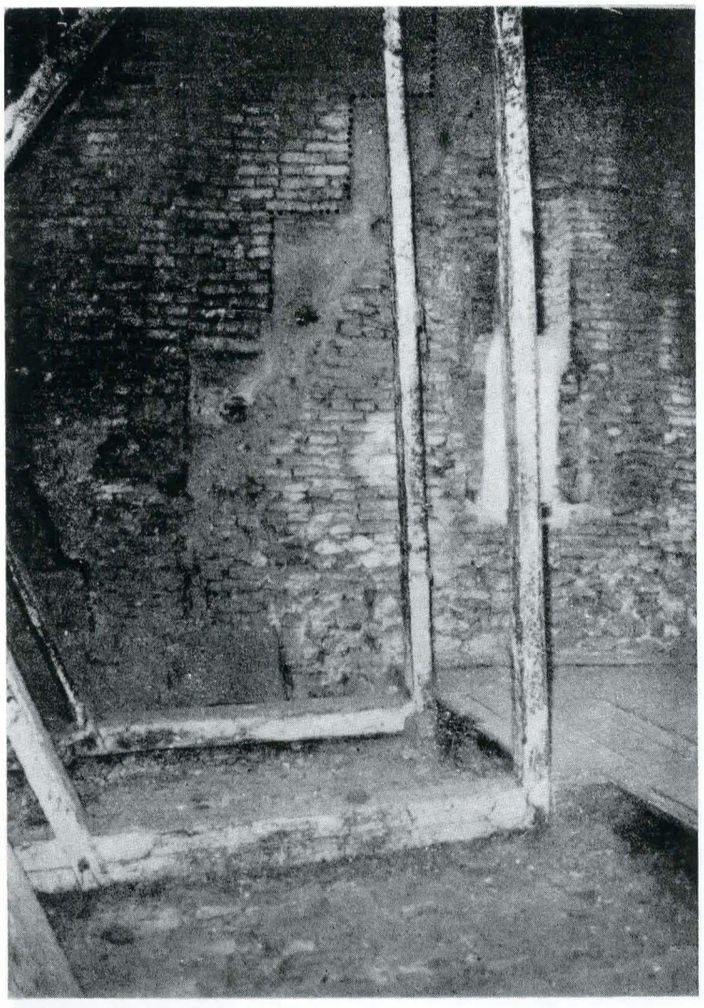

8

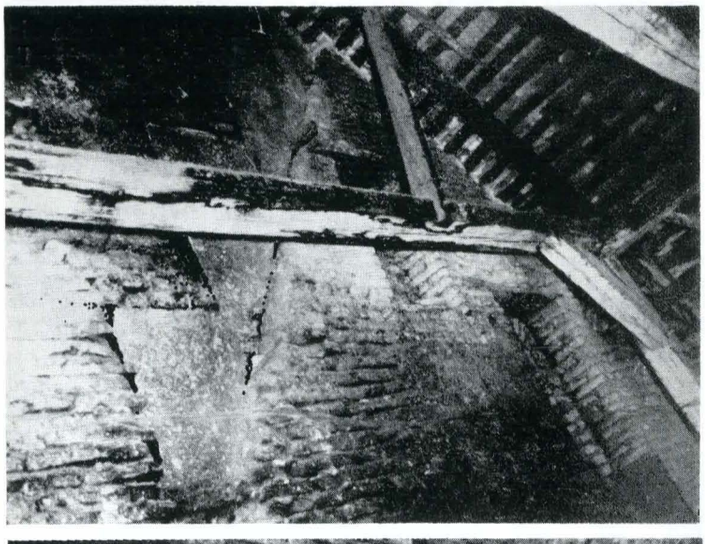

9

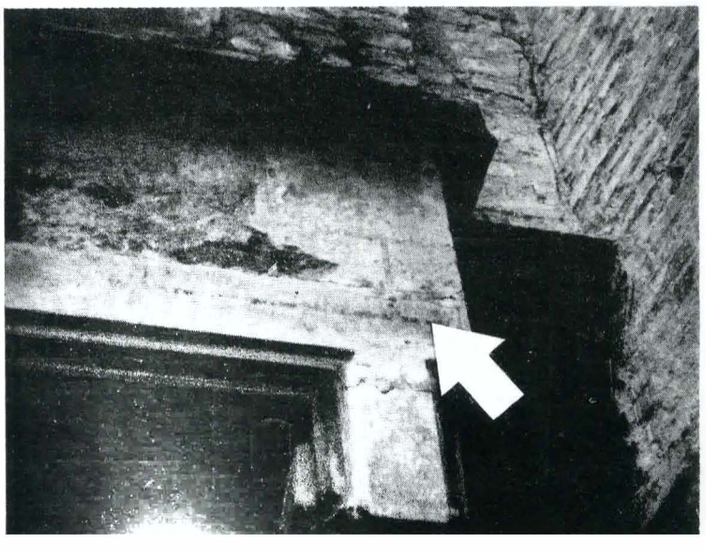

10

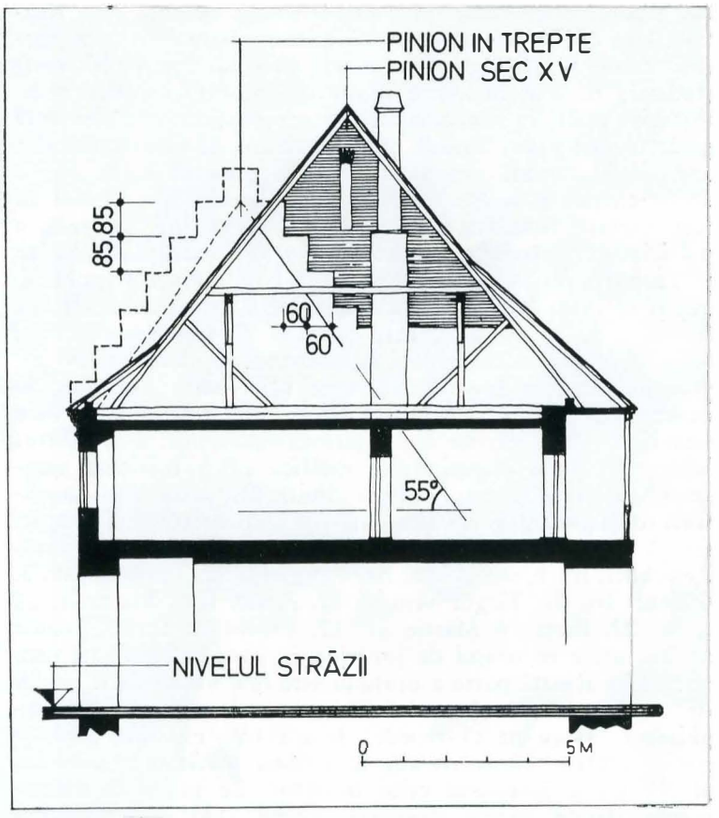

11

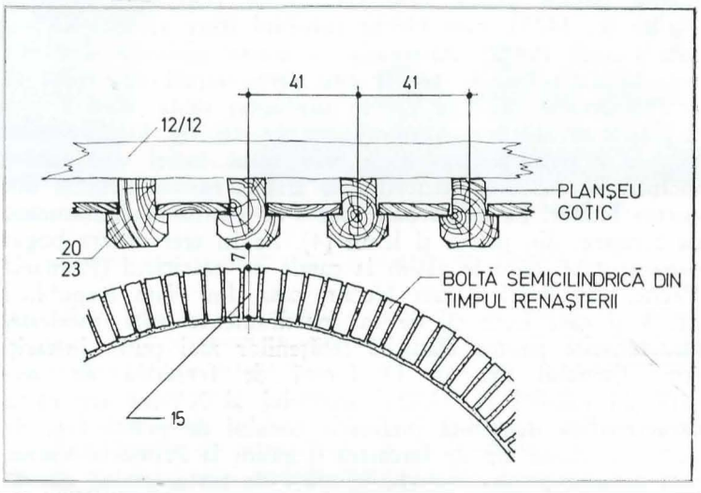

12

13

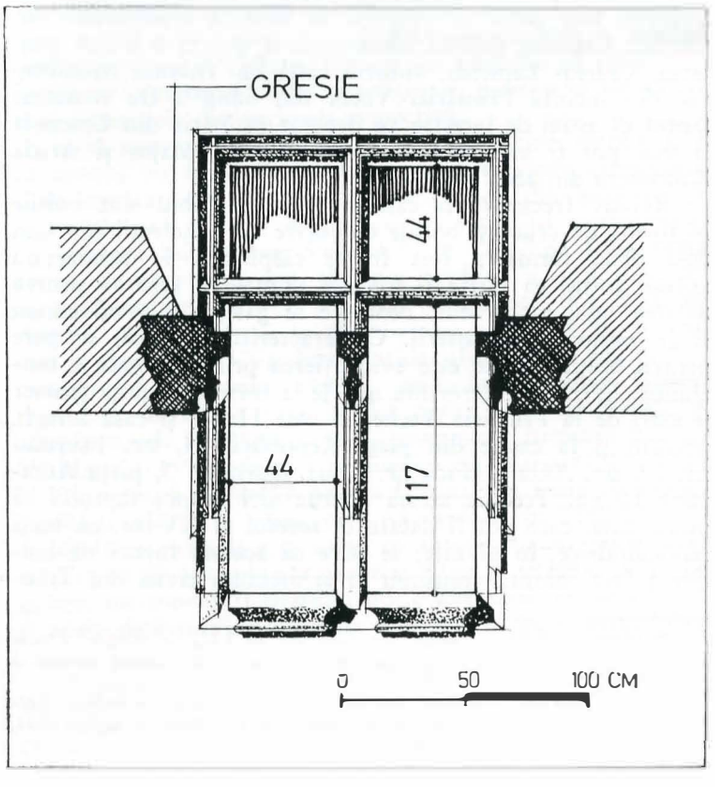

https://biblioteca-digitala.ro

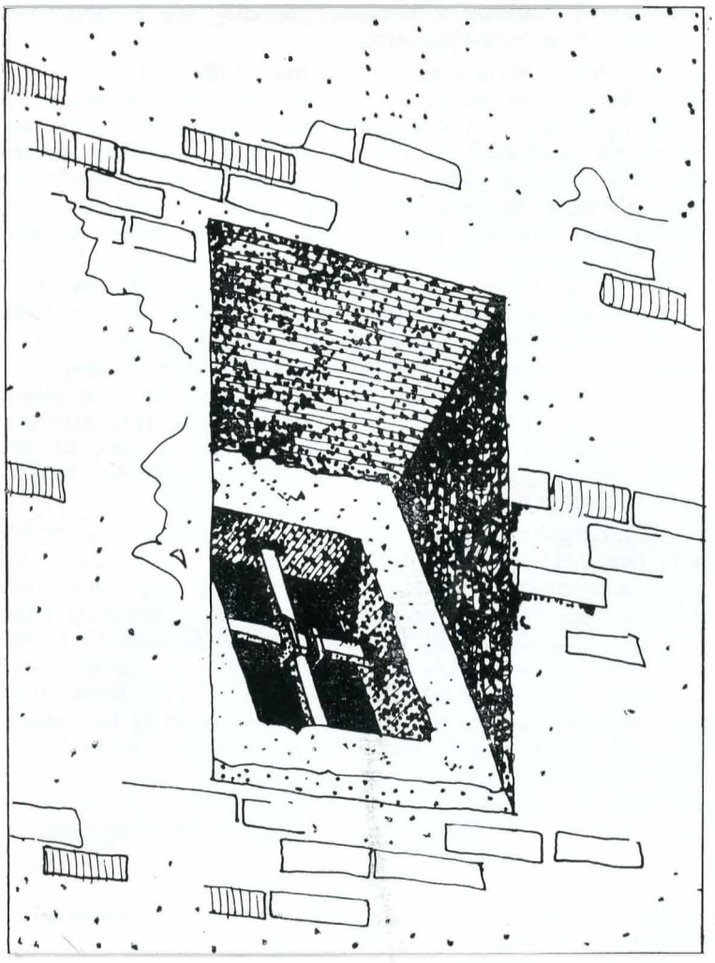

14

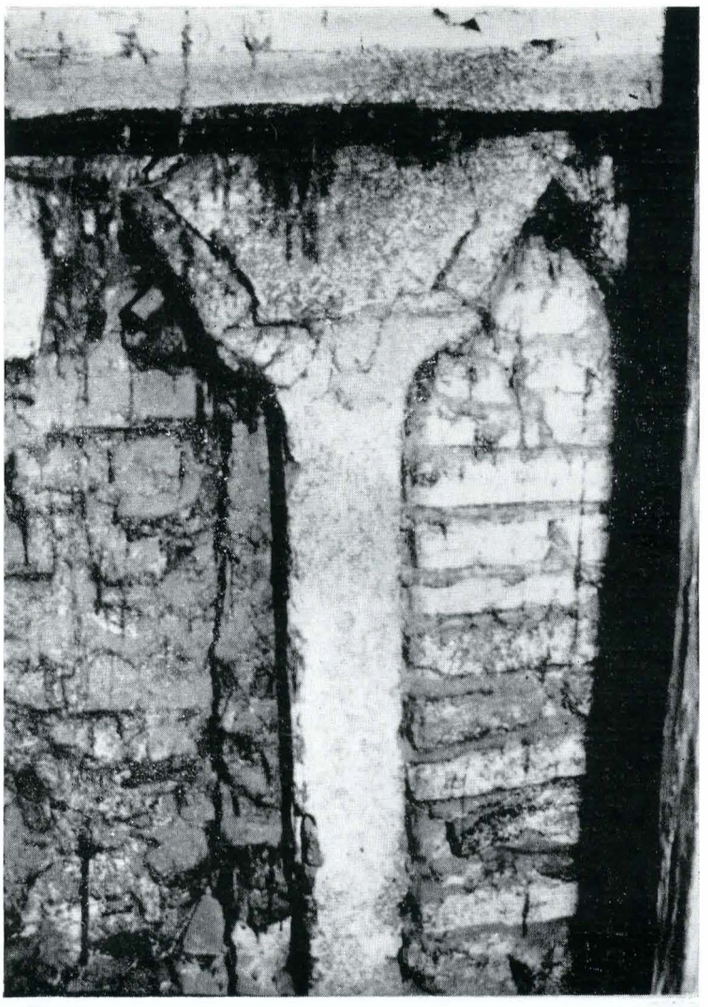

16 17

Fig. 8. Pinion în trepte din str. Avram Iancu nr. 16.

Fig. 9. Pinion în trepte în podul casei din str. Turnului nr. 6.

Fig. 10. Urme de zugrăveală de asize pe tencuială la turnul locuință de la Primăria Veche.

Fig. 11. Secție prin casa din str. Turnului nr. 6.

Fig. 12. Detaliu de planșeu peste etajul I al casei din str. Octombrie Roșu nr. 1.

Fig. 13. Ancadrament de fereastră din piatră de la corpul Altenberger din incinta Primăriei Vechi.

Fig. 14. Ancadrament de fereastră din piatră de la fosta capelă a casei Lutsch, Piața Republicii nr. 13.

Fig. 15. Ancadrament de ușă din lemn din pivnița casei din Piața 6 Martie nr. 25.

Fig. 16. Fereastră biforă din podul casei din str. Turnului nr. 6.

Fig. 17. Ușă gotică din podul casei din Piața 6 Martie nr. 12.

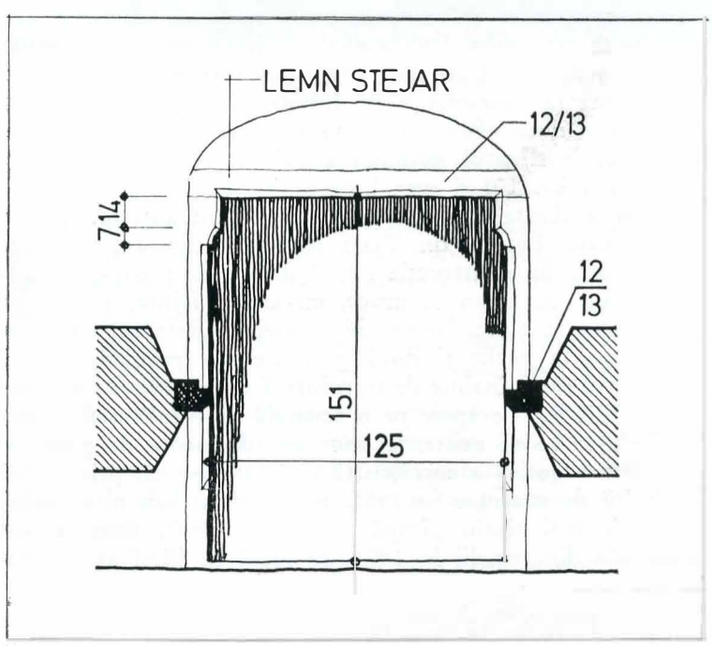

15

https://biblioteca-digitala.ro

ca exemple casele din Piața Republicii nr. 1 și 23, din Piața 6 Martie nr. 31 și din str. Faurului nr. 19 și nr. 21.

Dacă pivnițele erau în general boltite cu bolți semicilindrice, iar parterul cu bolți în cruce, camerele de la etaj sau de la etajele superioare erau acoperite cu tavane de grinzi (10) de o factură deosebită: grinzile cu muchii teșite erau dispuse la distanță de 40—60 cm, avînd la partea superioară tăiat un lăcaș în care erau puse scîndurile dintre grinzi, paralel cu acestea, deosebindu-se astfel de tavanele din timpul Renașterii unde scîndurile de deasupra grinzilor erau fixate perpendicular pe direcția grinzilor (casa Schuller din Mediaș). La casa din str. Octombrie Roșu nr. 1 se poate vedea și astăzi un astfel de planșeu (peste etajul I), care a fost suplimentat în perioada Renașterii cu o boltă cilindrică cu penetrații. Alte exemple se găsesc la Primăria Veche și la casa Haller. Se poate presupune că multe planșee de acest gen au fost acoperite ulterior cu tencuială, putînd fi depistate numai prin sondaje.

Spre deosebire de profilele de cornișă (11) din timpul Renașterii, barocului și clasicismului, care pot fi reduse nemijlocit la exemplul clasic, cele gotice se deosebesc de acestea prin faptul că se compun dintr-o alternanță de baghete și concavități de secțiune semicirculară, realizîndu-se și în acest detaliu principiul gotic de accentuare a liniei și de negare a suprafeței. Profile de acest fel, databile cu precizie se pot vedea la Primăria Veche, la biserica evanghelică, la casele Hecht și Haller. Ele apar frecvent la casele din Piețele Republicii și 6 Martie, precum și la cele din străzile Turnului, Faurului, Karl Marx și în piața Aurarilor din orașul de jos.

Coșurile de fum (12) se pare că au început să fie folosite pe scară mai largă la construcții civile orășenești, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, pînă atunci evacuarea fumului făcîndu-se direct prin acoperiș. Această afirmație se bazează pe analiza unor reprezentări de orașe. Astfel, dacă pe veduta Vienei de pe altarul Schottenstift din 1469 numai o parte din case au coșuri, pe reprezentările aceluiași oraș de pe altarul din Mediaș (1485) și din tabloul *Arborele genealogic al familiei Babenberger* (1493) majoritatea caselor au coșuri. Același lucru se poate constata și la reprezentările de orașe din Cronica lui Hartmann Schedel (1483). Primele coșuri construite în Sibiu au avut secțiune circulară, de un diametru apreciabil (80—120 cm). Un astfel de coș s-a aflat pînă de curînd la Primăria Veche, altele se mai păstrează la casele din străzile Karl Marx nr. 6, Faurului nr. 21, Turnului nr. 6 și în Piața 6 Martie nr. 16.

Se pare că în perioada de care ne ocupăm învelitoarea de olane (13) avea o răspîndire foarte mare. Încă pe tablourile lui Franz Neuhauser: *Tîrgul anual din Grosser Ring*, actuala Piața Republicii (1789) și vederea orașului din 1808, o mare parte din case sînt acoperite cu olane. Astăzi, se mai păstrează această învelitoare numai la patru construcții civile din Sibiu: la turnul-locuință de la casa Haller și la două case din strada Karl Marx și una din Tîrgul Vinului; dar se găsesc în mod frecvent urmele olanelor în timpanele păstrate la casele din Piața 6 Martie, străzile Avram Iancu, Turnului, Faurului, 9 Mai și piața Aurarilor. Și învelitoarea de țiglă se pare să fi fost uzuală la sfîrșitul secolului al XV-lea și în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Aceasta rezultă, pe de o parte din reprezentările amintite, unde se pot vedea desene de acoperișuri realizate din țiglă, smălțuită, iar pe de altă parte dintr-un document din 1545 care ne informează că regina Isabella cere orașului Sibiu cîteva mii de astfel de țigle[23]. Al treilea fel de învelitoare folosită la vremea aceea, șița, s-a păstrat de asemenea în tencuiala timpanelor, fiind folosită la construcții mai modeste.

Finisajul exterior al caselor (14) poate fi studiat, în toată varietatea lui, pe casele care apar în reprezentările contemporane. Gama mijloacelor folosite trece de la cărămida aparentă sau pictură de cărămidă aparentă pe tencuială, la tencuială simplă văruită cu accentuarea golurilor cu benzi colorate, la imitație de asize de piatră de talie (fig. 10) și marcarea cu culoare a bosajelor de colț sau la decorarea pereților cu pictură figurativă.

În zona studiată s-au găsit în mai multe locuri, mai ales în poduri, urme de zugrăveală de asize pe tencuială. În afară de Primăria Veche, unde turnul-locuință, reconstruit cu ocazia restaurării în curs, a fost zugrăvit conform urmelor de zugrăveală păstrate sub tencuieli ulterioare, astfel de asize pictate se mai pot identifica la casele Hecht, Veștemean, Haller ș.a. Exemple pentru acest mod de finisaj se mai găsesc la bisericile fortificate din Transilvania de sud (Biertan, Băgaciu, Moșna etc.). Urme de frescă se mai pot identifica în casa din piața Griviței nr. 17, unde pînă în 1831 a fost o capelă. Din relatările unor zugravi se poate presupune că în casa Hecht există fresce actualmente acoperite. În pivnița casei din strada Octombrie Roșu nr. 1 se găsesc urmele unei zugrăveli în formă de tablă de șah, pătratele de culoare închisă fiind decorate cu cîte o stea, efectul fiind asemănător cu cel al stelelor din frescele din biserici (ex. Mălîncrav).

Un element decorativ tipic pentru arhitectura gotică este fleuronul (15). Din desene din secolul al XIX-lea și din analiza resturilor păstrate, se poate dovedi că pe cele șapte pinioane de pe fațada de sud a bisericii evanghelice se aflau tot atîtea fleuroane. Și la construcții civile această formă și-a găsit aplicarea: la Primăria Veche s-au păstrat două exemple, unul pe pinionul aripii nord, iar altul, foarte bine păstrat fiind înzidit, pe pinionul aripii sud-vest. La turnul-locuință de la casa Haller se mai pot vedea astăzi bazele celor două fleuroane, a căror coroană a fost distrusă de intemperii. Existența lor la casa Lutsch poate fi documentată prin acuarela lui Neuhauser din 1789, amintită mai sus.

* * *

Prin sinteza urmelor de arhitectură gotică depistate la analiza diferitelor case putem stabili obiectivele de interes major pentru studiul arhitecturii gotice în această zonă. În orașul de sus unele case din Piața Republicii sînt de natură să completeze cunoștințele despre arhitectura civilă gotică. De un deosebit interes este casa de la nr. 8. După Sieverth[24], această casă a fost proprietatea fraților Christof și Paul din Florența, între 1456 și 1472, fiind apoi cumpărată de Georg Hecht, primar al Sibiului între anii 1491 — 1495, unul din cei mai bogați cetățeni ai orașului, cunoscut prin participarea sa la lupta de la Orăștie din 1479. Avînd în vedere asemănarea detaliilor arhitecturale păstrate aici cu cele de la Primăria Veche, casa Lutsch și casa Haller, se poate admite că această casă a fost construită în forma ei gotică în timpul lui Georg Hecht. În secolul următor, urmașii lui vînd casa lui Johann Wayda cel Bătrîn, iar în 1821 trece de la familia Wayda în proprietatea universității săsești. În 1822, casa este transformată, căpătînd forma actuală. Transformările aduse clădirii gotice au dus la coborîrea acoperișului și aplicarea unei fațade cu elemente clasice peste cea veche. Din studiul clădirii a rezultat că există elemente suficiente pentru restabilirea formei gotice a acestei clădiri (ancadramente de ferestre și uși, cornișă, bolți etc.). Alte două clădiri, care au jucat un rol important în Sibiul de la sfîrșitul secolului al XV-lea, casa Haller (Piața Republicii nr. 10) și casa Lutsch (Piața Republicii nr. 13) au fost analizate în detaliu într-un studiu anterior[25]. Casa vecină casei Lutsch, din Piața Republicii nr. 14, păstrează unele părți din construcția gotică demne de menționat; astfel pivnița cu bolta în cruce, cu arcuri frînte, este unica în felul ei în Sibiu, iar în zidul casei se păstrează elemente din șarpanta veche și două pinioane din perioada gotică. Exteriorul casei, înainte de transformările intervenite în secolul al XIX-lea, ne apare pe o acuarelă de Neuhauser (1789), putîndu-se vedea existența unor ancadramente de piatră și profilatura gotică a cornișei. O altă casă gotică, prima dată amintită documentar în 1555, este vechiul han al orașului, denumit mai tîrziu „Împăratul Romanilor". Casa a fost demolată din temelii în 1891, pe locul ei, fiind azi o con-

[23] E. Sigerus, *op. cit.*, p. 7.

[24] L. Sieverth, *op. cit.*, nota 18.

[25] H. Fabini, *op. cit.*, nota 20.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 18. Cartarea în axonometria zonei a importanței monumentelor gotice sub aspectul posibilităților de restaurare. Explicații în text.

structie cu 4 nivele. Reprezentările grafice și fotografiile care se mai păstrează în Biblioteca Brukenthal ne permit să ne dăm seama de aspectul exterior al acestei clădiri. Judecînd după consolele celor două bovindouri ale casei, se poate presupune că a fost construită concomitent cu Primăria Veche și casa Lutsch, la sfîrșitul secolului al XV-lea, inițial fiind o casă de patrician care, asemănător Primăriei Vechi, în 1555 a fost cumpărată de comunitatea orășenească.

Unul din exemplele cel mai vechi de arhitectură civilă gotică din orașul de sus este casa din str. Avram Iancu nr. 16 (casa Veștemean). Din prima construcție se păstrează bolțile subsolului, pereții exteriori și un pinion în formă de trepte către stradă.

Urmele unei case din secolul al XV-lea se pot vedea la imobilul din str. Octombrie Roșu nr. 1. Aici, peste fondul gotic (zidurile exterioare, pivnița, planșeul cu grinzi al etajului), se suprapun transformări în stilul Renașterii intervenite în secolul al XVI-lea, cînd casa a fost mărită și adaptată noilor cerințe (bolți, ancadramente de uși și ferestre).

În casa din strada 1 Mai nr. 4, care are astăzi spre exterior aspectul unei case în stil baroc din secolul al XVIII-lea, se păstrează un timpan în trepte, de la o casă asemănătoare cu casa Veștemean. În imediata vecinătate se află Primăria Veche, cel mai valoros monument de arhitectură civilă gotică din Sibiu, analizată cu altă ocazie[26].

Un grup de construcții pe care îl cunoaștem numai din planuri și fotografii realizate înainte de demolarea din 1898, se află pe locul actualei străzi 1 Mai, lîngă Liceul nr. 2. Este vorba de capela Sf. Iacob, Turnul Preoților (Priester-

[26] H. Fabini, *op. cit.*, nota 20, precum și *Studiu privind restaurarea turnului-locuință de la Primăria Veche din Sibiu*, în „B.M.I.", nr. 1/1972, p. 23—29.

https://biblioteca-digitala.ro

turm) şi casa Gulden. Capela se pare că a fost construită în a doua jumătate a secolului al XV-lea, pe cînd turnul făcea parte din fortificaţiile ridicate în secolul al XIII-lea. Casa Gulden este amintită în 1449, cînd este cumpărată de comunitatea orăşenească şi transformată în primărie, funcţiune pe care a avut-o pînă la mutarea în 1549 a acestei instituţii în clădirea actualei Primării Vechi.

În Piaţa Griviţa a existat pînă în 1831 o capelă, care azi este parţial înglobată într-o locuinţă. În afară de această construcţie din care se păstrează relativ puţin, trebuie atrasă atenţia asupra casei parohiale evanghelice, unde se află unul din cele mai frumoase ancadramente de uşă gotică. În pivniţa acestei case desfăşurate pe două nivele suprapuse, se găsesc urmele unei scări, bolţi şi ancadramente gotice. Cercetări de parament ar putea aduce la lumină la această construcţie şi alte detalii interesante.

Casele de la nr. 12, 13, 14, 15, 16, 25 şi 28 din Piaţa 6 Martie păstrează dovezi certe ale unor construcţii gotice. Cele mai puţine transformări au suferit casele de la nr. 14 şi 15. Tot în perioada gotică au fost construite trei case pentru comerţ (Lauben) a căror caracteristică principală constă în faptul că parterul era boltit şi aveau pe una sau mai multe laturi arcade deschise. Astfel de case au existat şi în mediul rural, fiindu-ne cunoscute documentar două exemple (Şura Mică 1498 şi Valea Viilor)[27].

Aşa cum rezultă dintr-o vedere a oraşului de la sfîrşitul secolului al XV-lea, silueta lui era dominată, ca dealtfel şi azi, de cele două turnuri, al Sfatului şi al bisericii Sf. Maria. Descrierea lor nu este necesară, cele două monumente fiind cunoscute din alte publicaţii[28].

Din oraşul de jos trebuie menţionate cîteva case din Piaţa Aurarilor. Astfel, casa de la nr. 10 are la parter o boltă cilindrică cu penetraţii, care acoperă un spaţiu bine proporţionat, iar la nivelul trei sînt goluri mici, care par să denote că această casă-turn a făcut parte din fortificaţiile oraşului. Casele de la nr. 3, 5, şi 6 păstrează în afara zidurilor şi unele detalii gotice. Din analiza caselor din străzile Karl Marx şi Turnului rezultă că fondul istoric păstrat aici permite datarea unor case în secolul al XIV-lea. Astfel, casa din str. Turnului nr. 6, la care se păstrează un pinion în trepte, are în zid o fereastră biforă. Pinioane în trepte se păstrează şi la alte trei case din această zonă (str. Tîrgul Vinului nr. 7, str. Turnului nr. 5 şi 14). Asemănătoare este situaţia în str. Karl Marx unde la patru case — cele de la nr. 8, 12, 3 şi 9 — elementele găsite denotă o vechime mai mare decît a caselor din oraşul de sus.

La două construcţii din strada Faurului (nr. 19 şi 21) structura gotică poate fi urmărită pe toate trei nivelele — pivniţă de la nivelul străzii, parter şi pod —, ele demonstrînd că în perioada studiată şi în oraşul de jos erau uzuale acoperişurile cu coama paralelă cu aliniamentul străzii, fapt ce se poate verifica şi prin profilatura gotică, ce apare şi la alte case din oraşul de jos.

Dacă încercăm în încheiere, aşa cum ne-am propus în introducerea la acest studiu, să stabilim o anumită ordine a monumentelor din zonă conform criteriilor amintite mai sus, vom putea deosebi mai multe grupe, cartate în fig. 4:

a) monumente valoroase, puţin transformate, bine cunoscute în general în literatura de specialitate, unele dintre ele făcînd în trecut obiectul unor lucrări de restaurare. Printre acestea se numără biserica evanghelică, turnul Sfatului, Primăria Veche, o parte din casa Haller şi casa Artelor;

b) monumente valoroase demolate, care nu pot fi reconstruite. Din această grupă fac parte: turnul Preoţilor (Priesterturm), casa Gulden, capela Sf. Iacob şi vechiul „Împărat al Romanilor";

c) monumente transformate cu adăugiri valoroase din perioada Renaşterii sau barocului. Menţionăm ca exemple: casa din str. Octombrie Roşu nr. 1, partea dinspre Piaţa Republicii a casei Haller, casa din str. 1 Mai nr. 4 şi casa din Piaţa 6 Martie nr. 16;

d) monumente valoroase cu transformări de mică importanţă cu posibilităţi de restaurare a fondului arhitectural gotic. Aici trebuie menţionată în primul rînd casa Hecht (Piaţa Republicii nr. 8) şi casa Lutsch[29] (Piaţa Republicii nr. 13). Tot în această categorie se înscriu casa parohială evanghelică (Piaţa Griviţa nr. 1), casa din Piaţa 6 Martie nr. 31, casa din str. Turnului nr. 6, casa şi turnul din Piaţa Griviţa nr. 2 şi 3, casa-turn din piaţa Aurarilor nr. 10 (cu acces din Piaţa 6 Martie nr. 24) şi casa din str. Avram Iancu nr. 16 (Veştemean);

e) case cu elemente gotice înglobate în construcţii mai noi. Se vor putea pune în valoare numai aceste elemente, fără a fi posibilă o restaurare în ansamblu. Menţionăm casele din Piaţa Republicii nr. 14, Piaţa 6 Martie nr. 28 şi 17, str. Turnului nr. 1, 4 şi 14, Tîrgul Vinului nr. 7, Piaţa Aurarilor nr. 4, 5 şi 6, str. Karl Marx nr. 8, 12 şi 3, str. Faurului nr. 19 şi 21.

În afară de grupa *a*, care aşa cum am amintit, se află deja în atenţia specialiştilor, de un interes deosebit sînt construcţiile din grupele *d* şi *e*, atenţionarea asupra lor putînd fi de folos pentru forurile care se ocupă de restaurarea, sistematizarea şi asanarea zonei studiate.

ZUSAMMENFASSUNG

Während der Restaurierungsarbeiten an verschiedenen Profanbauten des XV. und XVI. Jahrhunderts hat sich immer wieder herausgestellt, dass unsere Kenntnisse über die Baukunst dieser Zeit nicht ein umfassendes Bild der Städte und städtischen Räume ermöglichen. In der Studie wird versucht anhand von alten Plänen, historischen Darstellungen, Dokumenten, unter Benützung von zeitgenössischen Stadt- und Baudarstellungen ein Bild des historischen Hermannstadt am Ende der Gotik (1525—1550) zu zeichnen. Als graphische Form wurde die Axonometrie gewählt (Fig. 1). Die Ergebnisse der Untersuchungen, die an einzelnen Häusern durchgeführt wurden, sind in einen Stadtplan von 1875 eingetragen worden (Fig. 3). Die Studie erlaubt eine erste Beurteilung der zur Zeit erhaltenen gotischen Bausubstanz im Zentrum der Hermannstädter Altstadt. In der Fig. 18, wurden fünf Gruppen von Gebäuden, unter Berücksichtigung der vorhandenen gotischen Elemente, dem Wert der späteren An- und Umbauten und dem kunstgeschichtlichen Gesamtwert, eingezeichnet, sodass eine Dringlichkeitsordnung zukünftiger Restaurierungsvorhaben in diesem Bereich aufgestellt werden kann.

[27] Fotografii din ultimul sfert al secolului al XIX-lea, aflate în Colecţia de istorie a Muzeului Brukenthal.

[28] E. M. Thalgott, *op. cit.*, nota 21; M. v. Kimakowicz, *Die evangelische Stadtpfarrkirche in Hermannstadt*, Sibiu; L. Reissenberger, *Gotik und Renaissance in Hermannstadt* ş.a.

[29] Reconstrucţia ipotetică a turnului-clopotniţă de la casa Lutsch, în *Turnuri de patricieni* . . . , (v. nota 20).

https://biblioteca-digitala.ro